

Ponència: La inferioritat jurídica de la llengua catalana. La situació jurídica a Aragó

Juli Pallarol i Sánchez
Professor i jurista

Per tal d'agilitar el seguiment d'allò que exposo i proposo, he dividit la ponència en els apartats següents: «Introducció», «Anàlisi jurídica i lingüística del terme *modalitat lingüística* i de l'article 3.3 de la Constitució espanyola», «Anàlisi de la regulació constitucional, estatutària i de les normes aragoneses amb rang de llei», «Anàlisi de l'Avantprojecte de Llei de Llengües d'Aragó» i «Conclusions».

Introducció

En el marc jurídic de l'Estat espanyol,¹ que és el marc real que malauradament compta, i dins de l'àrea de la nostra comunitat lingüística i de l'occitana, la conxorxa (per)torbadora constitucional i estatutària ha (pre)fixat, sobretot després de les intervencions jurisprudencials, el següent sistema juridicolingüístic: llengua oficial (el castellà arreu de l'Estat), llengües suboficials (el català a les quatre províncies [auto]anomenades Catalunya; el català, a les Illes; i, potser, el català, anomenat estatutàriament «valencià», al País Valencià), llengües quasisuboficials (l'occità, denominat inadecuadament «aranès», a la Vall d'Aran) i modalitats lingüístiques criptogràfiques no oficials (i, per tant, no suboficials ni quasisuboficials). La nostra llengua a Aragó és un criptograma juridicopolític.² És com una nina russa de joguina (la Constitució es remet a l'Estatut; l'Estatut, a la Llei; la Llei, a un acord municipal, i l'acord municipal, a una reflexió col·lectiva d'una colla d'amics).

---

1. No me n'oblido: a l'Estat francès, el francès en exclusiva sense engrunes per a la Catalunya Nord; a Andorra, el català en exclusiva sense aplicació efectiva; a l'Estat italià, tot per fer a la ciutat de l'Alguer.

2. L'Estat espanyol especificarà en la ratificació de la Carta Europea de les Llengües Regionals i Minoritàries, feta a Estrasburg el 5 de novembre de 1992, la classificació següent de les llengües: «España declara que, a los efectos previstos en los citados artículos, se entienden por lenguas regionales o minoritarias, las lenguas reconocidas como oficiales en los Estatutos de Autonomía de las Comunidades Autónomas del País Vasco, Cataluña, Islas Baleares, Galicia, de la Comunidad Valenciana y de la Comunidad Foral de Navarra. Asimismo, España declara, a los mismos efectos, que tam-

Els catalanòfons de la comunitat autònoma d'Aragó, que des d'una perspectiva històrica són autòctons en una part d'aquest territori, gairebé no existim ni per a la majoria dels hispanòfons, ni per a la resta de catalanòfons que viuen en uns altres territoris on s'ha implantat la nostra comunitat lingüística, que no s'ha cohesionat, encara, com a comunitat nacional. Som una microminoria que no espanta ningú i que, si de cas, pot ser estudiada pels erudits com una anomalia o curiositat.

Intentaré cercar el desllorigador d'aquest enigma.

A Aragó es parla el català en una franja d'uns quinze a trenta quilòmetres d'amplada que va des dels Pirineus fins als Ports de Morella i que és al costat (durant la història ha estat cama ací, cama allà) de la línia administrativa divisòria entre les províncies d'Osca, Saragossa i Terol, per una banda, i les de Lleida i Tarragona, per l'altra. Aquesta zona, coneguda per la Franja de Ponent o la Franja, sense res més, té una superfície d'uns cinc mil quilòmetres quadrats i escaig i comprèn les sis comarques següents: la part oest de l'Alta Ribagorça, la Baixa Ribagorça, la Llitera, el Baix Cinca, la part nord-oest de la Terra Alta i el Matarranya.³

La població actual de la Franja és, aproximadament, d'uns cinquanta mil habitants, la immensa majoria dels quals té el català com a llengua materna. Segons el cens de població d'Aragó de 1981, hi havia 48.029 parlants de català (37.457 d'actius i 10.572 de passius). Cal tenir present que les qüestions plantejades en el cens no eren gaire escaients⁴ i hom pot sospitar que aquestes dades queden curtes. Posteriorment, no s'ha plantejat cap pregunta sobre dades d'interès lingüístic en els censos corresponents i no s'ha fet cap enquesta, que jo sàpiga, en la zona catalanoparlant.

El pluralisme lingüístic de l'Estat es reflecteix també en el territori aragonès, on conviuen o coexisteixen, per un costat, el castellà, llengua parlada per la majoria de la població, entesa per gairebé tothom i l'única llengua no autòctona d'Aragó; i, per l'altre, el català, la situació del qual exposo, i l'aragonès, llengua encara sorprenentment minoritària i minoritzada, ja que és la pròpia per antonomàsia.

---

bién se entienden por lenguas regionales o minoritarias las que los Estatutos de Autonomía de Aragón, Asturias y Cataluña protegen y amparan en los territorios donde tradicionalmente se hablan [...] a las citadas lenguas en el párrafo segundo se aplicarán todas aquellas disposiciones de la parte III de la Carta que puedan razonablemente aplicarse en consonancia con los objetivos y principios establecidos en el artículo 7.» Vegeu el dictamen de la Comissió d'Exteriors del Congrés dels Diputats (*Boletín Oficial de las Cortes Generales*, secció Cortes Generales, sèrie C, núm. 43-4 [31 octubre 2000]).

3. Aquesta divisió comarcal no ha estat respectada per la Diputació General d'Aragó, que ha fet la delimitació comarcal amb comarques amb caràcter mixt pel que fa a la llengua, llevat de la comarca del Matarranya. La denominació de les comarques creades és «Ribagorza, Litera, Bajo Cinca, Caspe, Bajo Aragón y Matarraña». Vegeu la Llei 8/1996, de 2 de desembre, de delimitació comarcal d'Aragó (*Boletín Oficial de Aragón* [BOA], núm. 145 [11 desembre 1996]).

4. La pregunta del cens era: «¿Conoce o utiliza algún habla propio de la región aragonesa? Señale con una X el cuadro que corresponda. 1 No, 2 Entiende, 3 Habla.» No cal dir que, deixant de banda la manca de concordança amb el mot *habla*, que és femení, s'ha de fer una anàlisi exhaustiva per a deduir quina llengua parlen.

Aquest fet no és assumit amb normalitat pel conjunt de la societat aragonesa i s'acompleix una resistència especial a admetre la llengua catalana dins d'Aragó. Aquesta actitud i la desinformació i la persecució han generat entre els usuaris del català un crònic autoodi, del qual amb prou feines comença a albirar-se el guariment. L'escola i els mitjans de comunicació en poden ser una minsa curació.

Malgrat açò, a la Franja, el català és gairebé l'única llengua usada en les comunicacions orals informals i es continua transmetent als descendents. En la comunicació escrita el castellà abasta quasi exclusivament els àmbits formal i informal, però no ha penetrat en l'àmbit informal de les comunicacions orals, llevat d'algunes regressions en unes localitats determinades. En síntesi, i valgui l'expressió, la Franja és la zona de la comunitat lingüística catalana on hi ha el major índex proporcional de catalanoparlants i el més baix de «catalanoescrivents» o usuaris de la llengua escrita.

Pel que fa al marc jurídic, l'actual Estatut, en l'article 7, ha omès l'oficialitat del català i ha negligit el caràcter preceptiu del reconeixement d'oficialitat que fa l'article 3.2 de la Constitució espanyola de 1978. Si s'admet que aquesta norma té un caràcter potestatiu (aquesta és l'opinió actual del Tribunal Constitucional), llavors s'ha d'entendre que l'Estatut no n'ha fet l'opció d'oficialitat. Tampoc no s'hi esmenta explícitament el català, sinó que s'hi parla de llengües i modalitats lingüístiques d'Aragó, o sia, la indeterminació nominal habitual.

Quant a l'ensenyament, les administracions públiques han previst d'una manera bastant precària un programa d'ensenyament de la llengua catalana com a assignatura optativa en els centres públics d'ensenyament primari i secundari «de las comarcas orientales de Aragón», que actualment es regeix pel costum.⁵ Gran curiositat com a font del dret administratiu!

Pel que fa als mitjans de comunicació audiovisual, les administracions públiques no hi han fet res positiu, més aviat accions negatives, com ara queixar-se de la recepció de la televisió catalana, que no es pot evitar per proximitat i que fa una tasca de suplència.

Les forces polítiques implantades a Aragó mantenen bàsicament tres posicions: hi són contràries, ignoren l'afer o hi estan a favor tímidament i insuficientment. Aclarir on s'ubiquen aquestes forces, qüestió no estàtica, podria ser una anàlisi d'una altra ponència.

Des d'una anàlisi històrica i comparativa, podem dir que açò que tenim és molt poc i que, a més, no s'ha complert ni s'ha desplegat el marc normatiu. Han passat gairebé dinou anys des de la promulgació estatutària i més de vint des de la promulgació constitucional, i encara no s'accepten els noms de persona en català avalats per la documentació oficial. L'acció de les administracions és ridícula de tan insignificant i, en algun aspecte, pot ser inferior a l'etapa anterior al sistema constitucional actual.

---

5. Podríem considerar vigent el Decret 1433/1975, de 30 de maig, d'incorporació de les llengües natives a l'educació general bàsica i l'educació preescolar (*Boletín Oficial del Estado* [BOE], núm. 156 [1 juliol 1975]), ja que no s'ha derogat expressament en l'àmbit territorial d'Aragó, pel qual s'estableix l'autorització per a impartir l'ensenyament de les llengües natives espanyoles com a matèria voluntària per als alumnes. Aquesta regulació es pot considerar que supera la implantació consuetudinària actual de l'ensenyament del català.

Anàlisi jurídica i lingüística del terme *modalitat lingüística* i de l'article 3.3 de la Constitució espanyola

En l'article 3.3 de la Constitució s'estableix: «La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció.»

El terme *modalitat lingüística* és un dels termes o mots que el legislador constitucional ha emprat sense gaire fonament ni criteri, i no és perquè se'n pugui fer diferents interpretacions, sinó perquè admetre'l en el sentit literal és un veritable patafi conceptual.

És, sens dubte, un excés artificios del legislador per a no repetir el mot «llengua» dels dos apartats precedents del mateix article 3. Els redactors no es van adonar de la patinada lingüística, ja que no sabien què volia dir *modalitat lingüística* i, sobretot, penso que, almenys pel que fa al castellà, no volien expressar el que realment vol dir el terme. Els redactors, per simple estètica, cercaven un sinònim de llengua per no repetir aquest mot un altre cop després d'haver-ho fet dues vegades en l'article 3: en l'apartat 1 (la llengua espanyola) i en l'apartat 2 (les altres llengües espanyoles).

L'itinerari lingüístic és crear una perífrasi per a referir-se a un mot (*llengua*) i en realitat es refereix, erròniament, a un altre mot (*parla* o *dialecte*). A més, cal manifestar que en la dialectologia es prefereix la perífrasi *varietat lingüística* sobre la de *modalitat lingüística*.⁶

En tot cas, si analitzem amb precisió lèxica la perífrasi *modalitat lingüística*, l'única accepció possible és la de *dialecte*, o sia, el que es prescriu literalment és la protecció i el respecte dels dialectes de les llengües espanyoles (incloent-hi la castellana). Cal preguntar-se si la Constitució afavoreix la dispersió dialectal espontània del castellà i de les altres llengües espanyoles; o només és la pràctica habitual per a les llengües diferents del castellà, sense excloure la disgregació, com en el cas del valencià, que es considera llengua diferent. En aquest darrer supòsit, la diferenciació interna de la llengua és usada per a crear una diferenciació externa del sistema de la llengua.

Aquest apartat de la norma constitucional fa referència al respecte i la protecció que han de tenir les modalitats lingüístiques de cada llengua espanyola o al pluralisme lingüístic general de l'Estat o d'algunes comunitats autònomes com l'aragonesa. El Tribunal Constitucional inter-

---

6. Sobre els usos legals d'aquesta terminologia: s'empren el terme *les varietats locals* en l'article 4 de l'Estatut d'autonomia del Principat d'Astúries (en la redacció actual de la Llei orgànica 1/1999, de 5 de gener); el terme *modalitats insulars del català* en l'article 14 de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears (en la redacció actual de la Llei orgànica 3/1999, de 8 de gener); el terme *varietat de la llengua occitana* en l'article 2.1 de la Llei catalana 16/1990, de 13 de juliol, sobre el règim especial de la Vall d'Aran (*Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 1326 [3 agost 1998]); i el terme o sintagma *les particularitats lingüístiques de l'espanyol parlat a Canàries* en l'article 2 de la Llei canària 4/1999, de 15 de març, de patrimoni històric de Canàries (BOE, núm. 85 [9 abril 1999]).

7. La sentència del Tribunal Constitucional 82/1986, de 26 de juny, en el fonament jurídic IV, últim paràgraf, exposa: «[...] todo ello sin olvidar las referencias a la protección de otras lenguas o modalidades lingüísticas no oficiales contenidas en varios Estatutos.»

pretat⁷ que aquest article enclou les llengües espanyoles oficials i les no oficials i que implica tots els poders públics pel que fa al respecte i la protecció.

El sintagma «la riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya» en el context de la norma constitucional equival al terme *pluralitat lingüística*, que té dos plans d'interpretació compatibles: l'un és el fet que hi ha diversitat de llengües (pluralisme lingüístic) i l'altre és que cadascuna d'aquestes té diferents manifestacions en els àmbits territorials o socials (pluralisme dialectal); a més, aquests dos plans es poden circumscriure a dos àmbits territorials amb transcendència juridicolingüística: l'Estat espanyol i les comunitats autònomes, almenys algunes.

Aragó participa dels dos pluralismes: *a*) pluralisme lingüístic (el català i l'aragonès com a llengües autòctones i el castellà, llengua arrelada a una part del territori aragonès i llengua imposada per la Constitució) i *b*) pluralisme dialectal (el català nord-occidental, el subdialecte ribagorçà, els dialectes o parles de l'aragonès, les particularitats lingüístiques del castellà d'Aragó, etc.).

L'article 3.3 de la Constitució obliga l'Estat i la Diputació General d'Aragó (DGA) a prendre una actitud favorable envers la pluralitat lingüística d'Espanya i d'Aragó, especialment, per a les llengües diferents del castellà. Aquesta acció es concreta en dos mots, «respecte» i «protecció», i el qualificatiu «especial».

Anàlisi de la regulació constitucional, estatutària i de les normes aragoneses amb rang de llei

Marc constitucional

La Constitució espanyola es refereix al fet lingüístic en diferents llocs del seu text: el preàmbul, els articles 3.20.3 i 148.1.17 i la disposició final.

El preàmbul no mereix gaires comentaris i és una simple declaració de principis: «Protegir tots els espanyols i els pobles d'Espanya en l'exercici dels drets humans, de llurs cultures i tradicions, *llengües* i institucions.»

En l'article 3.1⁸ s'estableix l'oficialitat del castellà a tot l'Estat i, per tant, a Aragó amb totes les conseqüències de drets i deures que comporta aquesta declaració i amb l'abast de la interpretació que en fa el Tribunal Constitucional.

En l'article 3.2⁹ es fixa l'oficialitat de les altres llengües, no una possibilitat. Si s'admetia que la norma té un caràcter potestatiu, llavors s'hauria d'entendre que l'Estatut no ha fet l'opció d'oficialitat. Com s'ha esmentat més amunt aquesta és la interpretació actual del Tribunal Constitucional.

---

8. En l'article 3.1 de la Constitució s'estableix: «El castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la.»

9. En l'article 3.2 de la Constitució s'estableix: «Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus Estatuts.»

En l'article 3.3 s'obliguen l'Estat i la DGA a adoptar una actitud favorable envers la pluralitat lingüística d'Espanya i d'Aragó, especialment per a les llengües diferents del castellà; i ací s'ha d'incloure la gran riquesa dialectal que té cada llengua, àdhuc el castellà. Aquesta acció es concreta en dos mots, que són prou amplis: «respecte» i «protecció».

L'article 20.3¹⁰ es refereix als mitjans de comunicació social que depenguin de les administracions públiques i estableix que s'haurà de garantir l'accés a aquests mitjans dels grups socials i polítics tot respectant el pluralisme lingüístic d'Espanya.

L'article 148.1.17¹¹ estableix que entre les competències que poden assumir les comunitats autònomes hi ha l'ensenyament de la llengua o les llengües pròpies de cada comunitat autònoma. La DGA no va exercir ni assumir aquesta competència com a exclusiva.

La disposició final¹² afirma que la Constitució serà publicada en les diferents llengües d'Espanya. Sense entrar en l'anàlisi del valor oficial de la versió catalana, cal fer esment que a Aragó no es van distribuir la versió catalana durant les jornades de reflexió prèvies al dia del referèndum constitucional ni, posteriorment, l'edició del *Butlletí Oficial de l'Estat* (BOE) que conté el text constitucional en català.

Marc estatutari

El text estatutari fa referència al fet lingüístic en dos articles: el 7 i el 35.1.30. En l'article 7 s'estableix:

Las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón gozarán de protección. Se garantizará su enseñanza y el derecho de los hablantes en la forma que establezca una Ley de Cortes de Aragón para las zonas de utilización predominante de aquéllas.¹³

---

10. En l'article 20.3 de la Constitució espanyola s'estableix: «La llei regularà l'organització i el control parlamentari dels mitjans de comunicació social que depenguin de l'Estat o de qualsevol entitat pública i garantirà l'accés a aquests mitjans dels grups socials i polítics significatius, respectant el pluralisme de la societat i de les diferents llengües d'Espanya.» La Llei 4/1980, de 10 de gener, reguladora de l'estatut jurídic de RTVE, en l'article 4, entre els principis inspiradors de l'activitat esmenta el respecte al pluralisme lingüístic.

11. En l'article 148.1.17 de la Constitució espanyola s'estableixen, entre les competències que podran assumir les comunitats autònomes, les següents: «17. El foment de la cultura, de la investigació i, en cada cas particular, el de l'ensenyament de la llengua de la Comunitat Autònoma.»

12. En la disposició final de la Constitució espanyola s'estableix: «Aquesta Constitució entrarà en vigor el mateix dia que en sigui publicat el text oficial al butlletí oficial de l'Estat. Serà publicada també en les altres llengües d'Espanya.»

13. En l'article 7 originari de l'Estatut d'autonomia d'Aragó (Llei orgànica 8/1982, de 10 d'agost) s'establia: «Las distintas modalidades lingüísticas de Aragón gozarán de protección, como elementos integrantes de su patrimonio cultural e histórico.» En la Proposta de reforma, aprovada pel Ple de les Corts d'Aragó en la sessió celebrada el 30 de juny de 1994 i per unanimitat dels seixanta-set diputats, l'article 7 tenia la redacció següent: «Las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón gozarán de protección. Se garantizará su enseñanza y el derecho de los hablantes a su utilización en la forma que establezca una ley de Cortes de Aragón.» Vegeu *Boletín Oficial de las Cortes de Aragón* (BOCA),

En aquest article, el legislador no determina les llengües pròpies d'Aragó i omet l'oficialitat del català i de l'aragonès; per tant, negligeix el manament de l'article 3.2 de la Constitució pel que fa a la determinació nominal i a la declaració d'oficialitat de les llengües, les quals reserva als Estatuts. Aquesta indeterminació nominal i la desoficialització estatutària de les llengües són un clar símptoma de la continuïtat de la manca de voluntat de les forces polítiques aragoneses per a afrontar d'una forma racional el plurilingüisme a Aragó d'acord amb el marc constitucional.

L'article intenta reproduir, gairebé, el contingut de l'apartat 3 de l'article 3 de la Constitució, però la redacció és més desfavorable, ja que l'Estatut només parla de protecció i no també de respecte. El concepte de *protecció* té dos sentits: l'un positiu, com és ajudar a la normalització lingüística, i l'altre negatiu, com és garantir l'absència de qualsevol actitud discriminatòria i contrària al fet lingüístic d'Aragó.

No obstant açò, observem algunes novetats respecte a la regulació originària de l'article (vegeu la nota 13):

1. Explicita la dimensió interna i externa del pluralisme lingüístic en emprar els termes *llengües* i *modalitats lingüístiques*, o sia, llengua i dialecte.
2. Atribueix a les llengües el caràcter de pròpies.
3. Estableix una garantia genèrica de l'ensenyament de les llengües i les varietats dialectals i del dret d'ús dels parlants, encara que el destinatari del dret siguin els ciutadans en general.
4. Preveu un desplegament normatiu mitjançant una llei ordinària específica d'Aragó en la qual es disposin el contingut i l'abast dels drets dels ciutadans de coneixement (ensenyament) i d'ús (dret dels parlants) de les llengües d'Aragó.
5. Prescriu un àmbit territorial inferior a la comunitat autònoma, circumscrit, en paraules textuais, «a les zones d'utilització predominant» de les llengües per a protegir-les plenament, sense excloure una protecció menor fora d'aquestes zones.

Aquesta prescripció de l'àmbit territorial lingüístic és una restricció que va contra una hipotètica recuperació de l'aragonès en àmbits territorials on no es parla ara o on hi ha indicis insuficients per a acceptar que es parla, atesa la condició de l'aragonès de llengua pròpia per antonomàsia d'Aragó, amb la possibilitat que es pogués decidir també que fos la llengua comuna dels aragonesos.

La delimitació del territori¹⁴ on sigui la llengua predominant podria esdevenir impossible si s'anallitzés aquest predomini en un ús públic, especialment en la comunicació escrita i en els usos

---

núm. 134 (7 juliol 1994). A les Corts Generals va entrar el mateix juliol de 1994, però no va ser debatut en comissió fins al setembre de 1996. Durant el debat s'hi va introduir un afegit que és l'última frase de l'article, «para las zonas de utilización predominante», fruit de dues esmenes amb la mateixa justificació i el mateix text del grup parlamentari del PP i del grup parlamentari del PSOE (vegeu BOCG-CD, sèrie A, núm. 1-5 [20 setembre 1996]).

14. La Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, en la seva reunió del dia 15 de desembre de 1995, acordà d'explicitar la llista de municipis de la Franja de Ponent que són de llengua catalana i n'enumerà els següents per comarques:

a) *Municipis de la Franja de Ponent que són de llengua catalana:*

La Ribagorça: Areny de Noguera, Benavarri, Beranui, Bonansa, Castigaleu, Estopanyà, Monesma i Queixigar, Montanui, les Paüls, el Pont de Montanyana, Sopeira, Tolba i Viacamp.

oficials. La determinació del territori on una llengua sigui pròpia ha de basar-se, al meu parer, en una anàlisi estàtica de les zones on les llengües són tradicionals i, per què no?, tenien una presència històrica. En tot cas, en la mateixa llei específica s'ha de disposar explícitament la determinació o delimitació de l'àmbit territorial de cada llengua en el fonament d'un consens científic i polític.

L'altre article de l'Estatut és el 35.1.30,¹⁵ que, entre les competències exclusives de la comunitat autònoma d'Aragó, inclou: «30. Cultura, con especial atención a las manifestaciones peculiares de Aragón y a sus modalidades lingüísticas, a su conservación y a la promoción de su estudio.»

Es pretén reproduir la regulació feta en l'article 148.1.17 de la Constitució; també la redacció ací ha estat poc afortunada. Se substitueix el mot *ensenyament*, més dinàmic, per *estudi*, que és més passiu, i s'hi afegeix el mot *conservació*, que té una connotació de mantenir o no deixar perdre; el mot *promoció* és el més dinàmic de tots els mots. En el terme *promoció* s'ha de veure el sentit actiu d'impuls i de normalització, i en el terme *conservació*, el sentit d'evitar-ne el retrocés i la degradació lingüística. D'ací es pot deduir la competència en matèria lingüística de la DGA, que és reforçada en la remissió a una llei específica aragonesa que es fa en l'article 7 de l'Estatut.

Marc normatiu autonòmic amb rang de llei

Hi ha hagut un desplegament normatiu mancat, parcial o sectorial i tècnicament poc reeixit.

La primera norma és la Llei 8/1987, per la qual es crea la Corporació Aragonesa de Ràdio i Televisió,¹⁶ en l'article 2 de la qual s'estableix que el servei s'ha d'inspirar en els principis següents: «[...] d) El respecte al pluralisme lingüístic i e) la promoció de les diverses modalitats

---

La Llitera: Albelda, Baells, el Campell, Castellonroi, Peralta de la Sal, Tamarit de Llitera, el Torricó i Valldellou.

El Baix Cinca: Fraga, Mequinensa, Saidí, Torrent de Cinca i Vilella de Cinca.

El Matarranya: Aiguaviva de Bergantes, Arenys de Lledó, Bellmunt de Mesquí, Beseit, Calaceit, la Canyada de Beric, la Codonyera, Cretes, Faió, Favara de Matarranya, Fondespatla, Fórnoles de Matarranya, la Freixneda, la Ginebrosa, Lledó d'Algars, Maella, Massalió, Mont-roig de Tastavins, Nonasp, Pena-roja, la Portellada, Ràfels, la Sorollera, Torredarques, la Torre del Comte, la Torre de Vilella, la Vall de Tormo, Vall-de-roures i Valljunquera.

b) *Municipis que pertanyen a l'àrea de transició català/aragonès*:

La Ribagorça: Lasquarri i la Pobla de Roda.

La Llitera: Alins, Sant Esteve de Llitera i Sanui. Posteriorment, s'hi afegí el municipi de Vensilló, a la comarca de la Llitera.

15. Aquest apartat ha anat canviant la numeració sense afectar-ne el contingut bàsic. L'original tenia assignat el número 35.1.23 (Llei orgànica 8/1982, de 10 d'agost) i la redacció originària era: «Cultura, con especial referencia a las manifestaciones peculiares de Aragón y a sus modalidades lingüísticas, velando por su conservación y promoviendo su estudio.» La primera modificació el canviava pel número 35.1.22 (Llei orgànica 6/1994, de 24 de març) i la ubicació actual és en el número 35.1.30 (Llei orgànica 5/1996, de 30 de desembre).

16. BOA, núm. 46 (2 abril 1987).

lingüístiques.» Encara s'hi empra exclusivament el terme *modalitat lingüística*. Aquesta norma no és important a causa de la manca de mitjans de comunicació públics de titularitat autonòmica o que en són dependents.

La Llei 3/1989, de 21 d'abril, de l'himne d'Aragó,¹⁷ en la disposició addicional estableix: «El himno podrá también ser interpretado con letra en cualquiera de las otras modalidades lingüísticas de Aragón en la versión que reglamentariamente se determine.» Encara s'hi empra exclusivament el terme *modalitats lingüístiques*. En emprar l'adjectiu «otras», es refereix a *modalitat lingüística* com a sinònim de *llengua*. El desplegament reglamentari no s'ha fet ni per a la versió en llengua aragonesa ni per a la versió en llengua catalana.

La Llei 8/1997, de 30 d'octubre, de l'estatut del consumidor i l'usuari de la comunitat autònoma d'Aragó,¹⁸ a l'article 24 estableix que el Govern d'Aragó ha d'adoptar mesures per a garantir l'ús de les llengües i les modalitats lingüístiques pròpies pel que fa als drets d'informació.

La Llei 8/1998, de 17 de desembre, de carreteres d'Aragó,¹⁹ a l'article 47 estableix que la senyalització informativa serà bilingüe atenent les llengües i les modalitats lingüístiques d'Aragó. Només s'ha complert en la senyalització informativa de la denominació d'algun municipi. Aquesta norma deroga la Llei aragonesa 6/1993, de 5 d'abril, que establia una regulació idèntica.

La Llei 1/1999, de 24 de febrer, de successions per causa de mort,²⁰ en els articles 67 i 97 estableix la possibilitat de redactar en les llengües i les modalitats lingüístiques d'Aragó els pactes successoris i els testaments.

La Llei 3/1999, de 10 de març, del patrimoni cultural aragonès,²¹ en alguns articles configura el marc juridicolingüístic aragonès:

En l'article 2 s'estableix que el patrimoni cultural aragonès és integrat per les manifestacions lingüístiques.

En l'article 4 s'estableix:

Artículo 4. Lenguas minoritarias. El aragonés y el catalán, lenguas minoritarias de Aragón, en cuyo ámbito están comprendidas las diversas modalidades lingüísticas, son una riqueza cultural propia y serán especialmente protegidas por la Administración.

Aquesta regulació és cabdal, ja que per primer cop amb una norma amb rang de llei es fa la determinació nominal de les llengües d'Aragó (l'aragonès i el català) i s'aclareix que el terme *modalitat lingüística* no és equivalent a *llengua*, sinó a *dialecte* i és una varietat que s'integra en cada llengua. O sia, es resol normativament el reiterat i obsessiu dualisme *llen-*

---

17. BOA, núm. 48 (4 abril 1989).

18. BOA (5 novembre 1997) i BOE (19 novembre 1997).

19. BOA, núm. 150 (30 desembre 1998).

20. BOA, núm. 26 (4 març 1999).

21. BOE (13 abril 1999).

gua / modalitat lingüística i s'esvaeix la calculada ambigüitat lèxica de l'ordenament jurídic aragonès. A més, s'hi incorpora el qualificatiu *minoritàries* i que han de ser protegides per l'Administració.

En la disposició final segona s'estableix:

Disposición final segunda. Lenguas de Aragón. Una Ley de lenguas de Aragón proporcionará el marco jurídico específico para regular la cooficialidad del aragonés y del catalán, lenguas minoritarias de Aragón, así como la efectividad de los derechos de las respectivas comunidades lingüísticas, tanto en lo referente a la enseñanza de y en la lengua propia, como a la plena normalización del uso de estas dos lenguas en sus respectivos territorios.

En aquesta disposició final es configura la previsió del desplegament per llei de la regulació lingüística bàsica que es fa en l'article 7 de l'Estatut, o sia que el complementa.

L'antecedent d'aquesta disposició final són les conclusions del dictamen elaborat per la Comissió Especial sobre la Política Lingüística a Aragó²² i l'incompliment del Govern d'Aragó del manament parlamentari en el qual s'establia que havia de presentar, abans del 31 de desembre de 1997, un projecte de llei mitjançant el qual es fessin efectius els drets de les minories lingüístiques aragonesa i catalana en els territoris respectius, on són llengua pròpia, d'acord amb les conclusions del mateix dictamen.

La mateixa disposició final estableix, juntament amb l'article 7 de l'Estatut, el marc legal que condiona la iniciativa legislativa del Govern d'Aragó amb les prescripcions següents:

1. El títol de la norma ha de ser Llei de llengües d'Aragó.
2. Ha d'establir-se la declaració d'oficialitat de l'aragonès i del català, i no pas la de les respectives varietats dialectals o modalitats lingüístiques, incloent-hi la del castellà.
3. Ha d'establir-se un marc jurídic específic el contingut del qual ha de preveure, almenys, l'ensenyament de la llengua pròpia i en la llengua pròpia i la plena normalització de l'ús de les dues llengües en els territoris respectius.
4. S'han de determinar en la mateixa llei els territoris respectius de cada llengua.
5. S'han de reconèixer els drets col·lectius de les respectives comunitats lingüístiques. (Cal pensar en la comunicació cultural amb la resta de la comunitat lingüística i el reconeixement de l'autoritat lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans.)

La Llei 7/1999, de 9 d'abril, d'Administració local d'Aragó,²³ en l'article 23 estableix que la denominació dels municipis és en llengua castellana o en la tradicional de llur toponímia. I podrà ser bilingüe en les zones d'ús predominant de l'aragonès i del català. Entenem per *denominació tradicional* la feta en la llengua autòctona, ja que la versió castellana en la majoria dels casos és una distorsió i no pas una traducció de la denominació en la llengua pròpia.

---

22. Publicat en el BOCA, núm. 105 (21 abril 1997), p. 3998 i s.

23. BOA, núm. 45 (17 abril 1999).

En l'article 153.3 de la mateixa Llei es preveu la possibilitat d'una quasioficialitat limitada a la comunicació escrita que adrecin els veïns a la corporació local. Aquest article limita que els ajuntaments, al meu parer, declarin l'oficialitat plena o tinguin un pràctica lingüística àmplia de comunicació en la llengua pròpia.

Anàlisi jurídica de l'Avantprojecte de Llei de Llengües d'Aragó

La primera cosa que penso és que les meves cabòries no influiran en la majoria de les persones que hauran d'aprovar aquest projecte. La meua intenció és corregir el patafi.

La meua participació en la Comissió per a l'Estudi de l'Esborrany de Llei de Llengües d'Aragó, que va elaborar l'articulat corresponent d'una proposta de projecte de llei de llengües, aprovat el 23 de maig de 1998 per a ser lliurat al Govern d'Aragó, confirma aquesta reflexió.

El fet que el Departament de Cultura i Turisme de la DGA, mitjançant l'Ordre de 13 de març de 2001 (*Boletín Oficial de Aragón*, núm. 32, de 16 de març de 2001, p. 1825), obre un període d'informació pública que acabarà el 17 de maig de 2001, i, a més, permet que els ciutadans, «personas físicas», puguin presentar les al·legacions que creguin oportunes, i l'actualitat de l'Avantprojecte i l'excepcionalitat d'aquest tràmit d'informació en un projecte de llei m'animen a fer una anàlisi succinta d'aquesta proposta de text jurídic emprant la tècnica d'una exposició d'al·legacions:

1. *Tècnica legislativa deficient* en la redacció de la norma (comprensibilitat, llenguatge sexista, estructura de la norma articulada [annexos, intitulacions, capítols, remissions] i manca de precisió lèxica [per exemple, es confon *immersió* amb el simple ensenyament en la llengua pròpia, es confon *normalització* amb *normativització*]).

2. *Manca de definició i regulació bàsica dels conceptes o valors jurídics (propietat, oficialitat, normalització) bàsics del dret lingüístic:*

a) Del *principi de propietat* no se n'extreu cap conseqüència jurídica.

b) El *principi d'oficialitat*, que no es defineix ni del qual es fa regulació bàsica, s'hi devalua clarament. No s'hi precisa el dret lingüístic a ser atès per l'Administració en la llengua escollida; només s'hi regulen aspectes com la llengua del procediment o la llengua dels debats i actes dels plens de les corporacions locals; en l'àmbit territorial d'oficialitat, no comprèn totes les administracions públiques, com l'Estat (o l'Administració perifèrica de l'Estat) i l'Administració de justícia. A més, regula innecessàriament, dues vegades, l'oficialitat del castellà «en todo el territorio de la Comunidad Autónoma de Aragón», que ja fa l'article 3.1 de la Constitució espanyola.

c) Pel que fa al *principi de normalització*, s'hi confon el concepte. En algun apartat, se li dóna un contingut de foment, més aviat propi d'una llei sectorial de protecció i foment del patrimoni, insuficient perquè no defineix el principi jurídic ni en fa la regulació bàsica.

3. *Manca de reconeixement i regulació explícita dels drets lingüístics dels ciutadans.* En

l'Avantprojecte no es fa una enumeració completa i general dels drets lingüístics dels ciutadans que es deriven dels principis de propietat i d'oficialitat de les llengües d'Aragó. Almenys, s'hi haurien d'especificar els derivats de l'oficialitat de l'aragonès i del català en les respectives zones lingüístiques.

4. *Regulació detallista i deficient d'alguns aspectes dels drets lingüístics.* Alguns d'aquests aspectes són més aviat propis del desplegament reglamentari. Per exemple: la llengua dels procediments (article 31 de l'Avantprojecte), la llengua d'ús dels debats dels plens (article 36) i d'altres.

5. *Regulació d'alguns aspectes propis d'unes altres lleis sectorials.* Per exemple: la regulació del patrimoni lingüístic aragonès que es fa de l'article 15 al 20 del mateix Avantprojecte, protecció que ja fa suficientment la Llei aragonesa 3/1999, de 10 de març, del patrimoni cultural aragonès. L'article 2 d'aquesta darrera Llei ja diu que el patrimoni aragonès és integrat pels béns materials i immaterials relacionats amb la història i la cultura d'Aragó que presentin interès lingüístic.

6. *L'ensenyament de la llengua catalana i de la llengua aragonesa no pot tenir un caràcter de voluntarietat.* (Vegeu l'article 23 i següents de l'Avantprojecte.) Una llengua oficial ha de ser matèria obligatòria de l'aprenentatge obligatori i postobligatori d'un ciutadà. El Tribunal Constitucional considera que els poders públics estatal i autonòmic *han d'incloure les llengües oficials com a matèria obligatòria* dels plans d'estudi. (Vegeu, principalment, el fonament jurídic 14 de la Sentència 337/1994, de 23 de desembre.)

7. *Manca d'una regulació d'aspectes lingüístics de caràcter general en alguns àmbits de gran incidència lingüística.* Per exemple: en els mitjans de comunicació, activitats socioeconòmiques, etc.

8. *Confusió entre llengua i dialecte.* El significat de *modalitat lingüística* cal identificar-lo amb precisió amb els termes *dialecte*, *varietat dialectal* o *modalitat dialectal*. En tot l'articulat s'esdevenen una equiparació i una confusió de *llengua* i *modalitat lingüística*, quan són designacions semàntiques diferents. Aquesta equiparació i confusió té una finalitat política i científica d'afavorir, mitjançant un foment indiscriminat de la diferenciació interna de les llengües, la dispersió dialectal i, amb l'ambigüitat terminològica en el sentit que una modalitat lingüística és una quasllengua, sempre diferent, d'inventar-se la diferenciació externa per aconseguir la disgregació o la fragmentació idiomàtica només de les llengües diferents del castellà, o sia l'aragonès i el català.

Aquest plantejament és contrari a l'ordenament jurídic aragonès, que en l'article 4 de l'esmentada Llei 3/1999, del patrimoni cultural aragonès, diferencia clarament *llengua* i *dialecte* i determina quines són les úniques llengües: l'aragonès i el català. Aquest article completa el contingut dels termes *llengües* i *modalitats lingüístiques* que s'expressen en l'article 7 de l'Estatut d'autonomia d'Aragó.

No obstant açò, és aconsellable regular en el capítol primer o disposicions generals (o potser títol preliminar) el respecte i la protecció dels dialectes de les tres llengües d'Aragó: l'aragonès,

el castellà i el català, sense perjudici de la unitat dels idiomes. La protecció especial i el respecte de les parles, dels dialectes i de les modalitats lingüístiques del castellà d'Aragó han de tenir el mateix interès i merèixer els mateixos esforços que l'Administració dedica a les altres llengües pròpies d'Aragó.

9. *Competència lingüística i acadèmica de les corporacions locals.* L'aberració suprema depassa totes les previsions en atribuir a les corporacions locals la possibilitat de declarar el terme municipal dins d'una «zona de utilització predominant de la llengua o modalitat lingüística vernàcula» i especificar el nom o denominació de la modalitat lingüística (no sabem si se la inventen o només la denominen). Aquesta atribució depassa les competències en matèria lingüística que es reparteixen entre l'Estat i la DGA i les competències científiques i acadèmiques que corresponen als centres universitaris i, en el cas de la llengua catalana, a la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Els articles 6, 14.2, 31.2 i 36.3 i la disposició transitòria quarta de l'Avantprojecte són contraris a l'article 3 de la Constitució, a l'article 7 de l'Estatut d'autonomia i a la interpretació jurisprudencial que fa el Tribunal Constitucional sobre la competència en matèria lingüística i la regulació bàsica del fet lingüístic, sense oblidar que va en contra de tota lògica científica.

10. *Atribució de l'autoritat lingüística de la llengua catalana al Consejo Superior de las Lenguas de Aragón.* En l'article 13 de l'Avantprojecte s'estableix la competència d'aquesta institució de nova creació en la determinació i l'elaboració de la normativa de l'aragonès i del català i, si escau, de les llengües o parles («modalidades lingüísticas vernáculos») que s'inventin les corporacions locals. Això és contrari, pel que fa al català, a l'atribució de la competència acadèmica a l'Institut d'Estudis Catalans que fa la legislació estatal (article 1 del Decret 3118/1976, de 26 de novembre, de reconeixement de l'Institut d'Estudis Catalans, BOE, 21 de gener de 1977). Si aquest patafi continua endavant, serà la primera acadèmia de la llengua o llengües sense personalitat jurídica i plurilingüe, per no dir multilingüe si la incontinència de les corporacions locals depassa les previsions més equànimes.

11. *Òrgans amb competències lingüístiques previstos en el dictamen de les Corts esmentat.* No s'hi configura l'òrgan administratiu encarregat de la normalització lingüística; per exemple, es podria crear una direcció general de política lingüística. No s'hi crea la institució consultiva oficial per a l'aragonès, no s'hi preveuen els serveis lingüístics (la unitat de traducció oficial) i no s'hi precisa l'òrgan pedagògic.

12. *Altres aspectes:*

a) No s'hi recullen els drets col·lectius dels parlants, ni la comunicació cultural entre les diferents zones de parla comuna.

b) S'hi deroga expressament la disposició final segona de la Llei del patrimoni cultural aragonès, que és la que reflecteix en síntesi el dictamen elaborat per la Comissió Especial sobre la Política Lingüística de les Corts d'Aragó (*Boletín Oficial de las Cortes de Aragón*, número 105, de 21 d'abril de 1997), que és una disposició normativa vigent que substitueix la resolució esmentada; en definitiva, es deroga allò que no es vol complir.

Conclusions

Com a conclusions, fem les propostes següents als oïdors (lectors) d'aquesta exposició:

Primera. Una de preceptiva: que l'Institut d'Estudis Catalans trameti al Departament de Cultura i Turisme de la DGA i a la Comissió de Peticions de les Corts d'Aragó al·legacions sobre la creació i les competències del Consejo Superior de las Lenguas de Aragón en l'Avantprojecte de Llei de Llengües d'Aragó, en període d'informació pública, per a defensar la competència acadèmica reconeguda per l'Estat en el Decret 3118/1976, de 26 de novembre, de reconeixement de l'Institut d'Estudis Catalans (BOE, número 18, de 21 de gener de 1977), que en l'article 1 especifica que estén l'àmbit d'actuació a les terres de llengua i cultura catalanes. Almenys aquesta norma és dret supletori en l'àmbit jurídic aragonès.

Segona. Que l'Institut d'Estudis Catalans determini en els propis Estatuts l'àmbit territorial de la llengua catalana, si cal mitjançant un acord solemne,²⁴ i que actui, ja que també és competent a la Franja en matèria de cultura catalana i altres disciplines diferents de la llengua.

Tercera. Que es reconsideri la competència exclusiva de la Generalitat de Catalunya en matèria d'acadèmies amb seu central a Catalunya.²⁵ La disposició final segona de l'Estatut d'autonomia de les Illes²⁶ preveu que hi hagi una llei estatal que reguli l'acadèmia de la llen-

---

24. En els Estatuts de la Real Academia Galega s'estableix, en l'article 4, el que segueix: «Se entiende por idioma gallego el propio de Galicia, así como sus variantes habladas en los territorios exteriores (Asturias, León y Zamora).» Vegeu el Reial decret 271/2000, de 25 de febrer, pel qual s'aproven els Estatuts de la Real Academia Galega (BOE, núm. 55 [4 març 2000]). Posteriorment a aquesta exposició, el DOGC, núm. 3393 (22 maig), publica, mitjançant la Resolució de 17 de maig de 2001, la modificació dels Estatuts de l'Institut d'Estudis Catalans. Implícitament, en el preàmbul es delimita l'àmbit lingüístic català i s'expressa el que segueix: «Poc després d'iniciada la transició política, l'Estat espanyol reconeixia l'Institut d'Estudis Catalans i n'aprova els Estatuts per mitjà del Reial decret 3118/1976, de 26 de novembre, on consta que l'àmbit d'actuació de la institució s'estén a les terres de llengua i cultura catalanes. Aquest àmbit d'actuació es reflecteix en el reconeixement que fan de la llengua catalana la Constitució d'Andorra i els estatuts d'autonomia de Catalunya, les Illes Balears i la Comunitat Valenciana, en aquest cas amb la denominació històrica de valencià. Així mateix, les legislacions francesa, italiana i de la Comunitat Autònoma d'Aragó confereixen diversos graus de reconeixement jurídic al català.»

25. En l'article 9.7 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya s'estableix el que segueix: «La Generalitat de Catalunya té competència exclusiva sobre les matèries següents: [...] 7. [...] Les Acadèmies que tinguin llur seu central a Catalunya.»

26. En la nova redacció de la disposició final segona donada per la Llei orgànica 3/1999, de 8 de gener, de reforma de la Llei orgànica 2/1983, de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears (BOE, suplement núm. 3 [5 febrer 1999]), s'hi estableix: «Disposició final segona. Com que la llengua catalana també és patrimoni d'altres comunitats autònomes, la Comunitat Autònoma de les Illes Balears pot sol·licitar al Govern de l'Estat i a les Corts Generals, els convenis de cooperació i de col·laboració que es considerin oportuns a fi de salvaguardar el patrimoni lingüístic comú, així com efectuar la comunicació cultural entre les comunitats abans esmentades, sense perjudici dels deures de l'Estat que estableix l'apartat 2 de l'article 149 de la Constitució, i del que disposa l'article 145. / La institució oficial consultiva per a tot el que es refereix a llengua catalana és la Universitat de les Illes Balears. La Comunitat Autònoma de les Illes Balears, d'acord amb una llei de l'Estat, pot participar en una institució dirigida a salvaguardar la unitat lingüística, institució que han d'integrar totes les comunitats que reconguin la cooficialitat de la llengua catalana.»

gua catalana amb participació de les comunitats autònomes que tinguin la llengua catalana com a llengua pròpia.

Quarta. Que es proposi un conveni de cooperació i/o de col·laboració (vegeu la nota 26) entre les diferents comunitats autònomes i que s'integri en un tractat internacional d'unió lingüística en el qual es reparteixin funcions de normalització general i de comunicació cultural de tota la comunitat lingüística i amb els següents òrgans permanents: a) un consell social de la llengua catalana, amb caràcter assessor i format per institucions i entitats cíviques de l'àmbit lingüístic català; b) una assemblea interparlamentària formada per parlamentaris de l'àmbit lingüístic català que coordinaria la política legislativa dels diferents poders legislatius (estats i autonòmics) i les assignacions pressupostàries a un fons comú, i c) una comissió executiva amb representants dels governs respectius que executaria els programes conjunts amb l'assistència d'un secretariat permanent de caràcter tècnic. El dret comunitari podria afavorir la creació d'aquest marc organitzatiu.

Cinquena. Que les institucions (corporacions, universitats, etc.), els governs i els parlaments instin el Govern de l'Estat a requerir a la DGA el compliment de l'oficialitat i del respecte i la protecció de l'aragonès i del català, segons es desprèn dels articles 3.2 i 3.3 de la Constitució espanyola i que, si escau, adopti les mesures previstes en l'article 155 de la Constitució a causa d'incompliment de les obligacions constitucionals.

Sisena. Que es reformi l'Estatut d'Aragó (català llengua pròpia i oficial, almenys a la Franja). La solució navarresa pot ser una pauta. Ja s'ha modificat dues vegades l'Estatut (1994 i 1996); per què no una tercera vegada?

Setena. Que l'Administració aragonesa tiri endavant una veritable política lingüística (normalització, ensenyament, garanties d'ús, serveis lingüístics, etc.).

Vuitena. Que l'Administració aragonesa i la catalana i, si escau, la valenciana col·laborin en tots els camps possibles per tal que els ciutadans de la Franja tinguin una existència plena. La gestió eficaç d'una zona fronterera exigeix cooperació.

Novena. Que, encara que no calgui dir-ho, els catalanoparlants o catalans de la Franja continuem amb la nostra fidelitat lingüística amb braó i decisió.

Com a cloenda, cal assenyalar que la manca absoluta de protecció i de drets lingüístics per als catalanòfons de la Franja de Ponent és un problema que afecta tots els membres de tota la comunitat lingüística catalana i del qual no poden eludir responsabilitats els catalanòfons que ocupen càrrecs representatius o administren parcel·les significatives de poder.

La nostra comunitat lingüística o se salva sencera o s'ensorra.

La solució òptima és un marc jurídic (únic) acceptable per a tota la comunitat lingüística, que sens dubte facilitaria la consolidació d'una comunitat nacional catalana dins d'una Europa de concòrdia.